

Sutenööri saattaa istua sinun olohuoneessasi

Finstad, Liv & Fougner, Lita & Holter, Vivi-Lill: Oslo-prosjektet. Erfaringer fra to års forsøksvirksomhet blant barne- og ungdomsprostituerte i Oslo 1979—1981. Barnevernskontoret i Oslo, 1981

Finstad, Liv & Fougner, Lita & Holter, Vivi-Lill: Prostitusjon i Oslo. Pax Förlag. Oslo 1982

Halvorsen, Ida: Hard asfalt. Pax Förlag. Oslo 1982

Suomea lukuun ottamatta on prostituutioon liittyvä tutkimus ja keskustelu ollut pohjoismaissa viime vuosina aktiivista. Ruotsissa toimi 1977—81 ns. Malmö-projekti, ja Ruotsin prostitutionskommitté antoi yli vuosi sitten mietintönsä aiheuttaen kiihkeän keskustelun myös Norjassa ja Tanskassa.

Oslossa käynnistettiin 1979 ns. Oslo-projekti, jonka tarkoituksena oli kartoittaa lapsi- ja nuorisoprotituutiota Oslon kaduilla sekä käynnistää toimenpiteitä lasten ja nuorten irrottamiseksi siitä. Oslo-projekti rajoittui siis hyvin nuorten katuprostituutioon. Tutkijoina ovat toimineet Liv Finstad, Lita Fougner ja Vivi-Lill Holter. Projekti on ollut sekä sosiologinen tutkimus että etsivään sosiaalityöhön ja hoidon järjestämiseen liittyvä toimintatutkimus. Tutkijat ovat laatineet työstään seikkaperäisen raportin ja tämän jälkeen — ennen kaikkea julkisen keskustelun käynnistämiseksi — myös ”pokkarin”, Prostitusjon i Oslo. Ja jotta ongelma saataisiin kaikessa kipeydessään julkisuuteen ja keskustelun piiriin, Liv Finstad on tehnyt yhdessä entisen prostituoidun Ida Halvorsenin (nimerkki) kanssa tämän päiväkir-

jamerkintöihin perustuvan oma-elämäkerran *Hard asfalt*, joka ilmestyi myös viime syksynä.

Huomiota prostituutioon ovat kiinnittäneet prostituoitujen määrän kasvaminen 60-luvun ”seksivallankumouksen” jälkeen ja ennen kaikkea naisliikkeiden lisääntyvä aktiviteetti. Naisliikkeet ovat nähneet, että prostituutio on ollut ”kirjoittamaton lehti sosiaalipolitiikassa”.

Norjalaiset — samoin kuin ruotsalaiset tutkijat ja naisliikkeen aktiivit — ovat onnistuneet siinä, että prostituutiosta on ryhdytty keskustelemaan. Tavatesani Liv Finstadin Oslossa hän kertoi, että prostituoidut itse ovat kokeneet keskustelun tavatoman tärkeäksi ja ”ovat olleet jonossa odottamassa apua päätäkseen irti”. Prostitusjon i Oslo -kirjan käsikirjoitus on käyty läpi projektissa mukana olleiden kanssa — toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti — ja tytöt ovat sanoneet, että tärkeintä siinä on se, että tuodessaan esiin prostituoidun elämää se myös varoittaa siitä, ”ettei kukaan eksyisi tähän kurjuuteen”.

Finstadin, Fougnerin ja Holterin kirja jakaantuu kolmeen osaan. He esittelevät ensin osallistuvan havainnoinnin menetelmällä kokoamiaan kuvauksia Oslon kaduilta ja haastattelujen avulla keräämiään tietoja tyttöjen taustasta, rekrytoimisesta, prostituution ja huumeiden ja alkoholin käytön suhteista sekä sutenöörilaitoksesta. Toinen osa, ”sosiaalinen opetus”, sisältää käytetyistä menetelmistä kriittisiä arvioita — lähinnä toimintatutkimuksen osalta — sekä arvioita siitä, miten tutkimusasetelma olisi pitänyt rakentaa, mitä metodeja ottaa käyttöön. Kolmas osa ”Mitä pitää tehdä?” sisältää tekijöiden varsin konkreettiset esitykset toimenpiteiksi prostituution juurimiseksi. Tästä osasta on Norjassa keskusteltu eni-

ten, aivan kuten tekijät ovat toivoneetkin. Jälkisanoina he kommentoivat hiukan tutkimusraportin synnyttämää keskustelua ja ovat dokumentoineet sitä lehdeleikkien.

Taustasta

Tekijät toteavat heti alkuun, että Oslon katuprostituution laajuutta on mahdotonta ilmoittaa tarkasti. Laskentatavasta riippuen tyttöjen määrät saattava vaihdella 150:stä 700:aan. Mutta tekijät huomauttavat, että prostituution laajuudesta puhuttaessa toinen puoli jää aina peittoon: asiakkaiden määrää ei tiedä kukaan, eikä sen laskemisesta ole oltu kiinnostuneita. Heidän määränsä yläraja on helppo arvioida; tulos on hätkähdyttävä.

Yhtä lailla on vaikeaa tehdä tarkkaa taloudellista arviota liikevaihdosta kadulla. He arvioivat sen yli 50 miljoonaksi kruunukuksi vuodessa. Nämä määrät ja summat vastaavat melko tarkkaan niitä tietoja, jotka sain vuonna 1979 haastatellessani Helsingin poliisia.

Kenestä tulee prostituoitu?

Kysymykseen siitä, kenestä tulee prostituoitu, vastaavat tavalisesti niin miehet kuin naisetkin, että ”hehän haluavat sitä itse” tai että ”se on helppo tapa tienata”. Kirjallisuudessa ja taiteessa yleensä prostituoidut on usein haluttu kuvata seksuaalisesti poikkeaviksi, usein nymfomaniaan taipuvaisiksi naisiksi. Tekijät asettavat kuitenkin nämä myyttiset kuvat ja arkipäivän väittämät oikeisiin yhteyksiinsä kuvaamalla ”helppoutta”, ns. prostituoidun kokemaa ”nautintoa”, ja kertomalla, miten ja milloisten tapahtumien kautta tytöt ovat rekrytoituneet kadulle. Usein on prostituutiota kartoitettavissa tutkimuksissa todettu, et-

tä tyttöjen ja naisten lapsuus on ollut rikkinäinen ja väkivaltainen, siihen on sisältynyt raiskauksia ja sukurutsaa, laitokseen sijoittamista jne. Tähän samaan ilmiöön ovat törmänneet myös norjalaiset tutkijat, ja siitä kertoo Ida Halvorsen sekä omalta että tovereidensa osalta. ”Helppo raha” on todellisuudessa sairastuvuutta tauteihin, alkoholin ja huumeiden liikakäyttöä ja niiden rahoittamiseksi rakennettua kierrettä. Nuorisotyöttömyys, asunnottomuus, rutiinivaikeudet, jotka eivät vastaa koulutusta eivätkä avaa uusia näköaloja, kietoutuvat yhteen prostituution kanssa. Nuorten rekrytoitumiskanavina toimivat usein päihdeongelmisten hoitokodit ja hoitoverkosto yleensä. Sen kautta nuoret yhtäältä joutuvat kosketuksiin sen nuorison alakulttuurin kanssa, joka on jo kytkeytynyt prostituutioon. Toisaalta sekä tytöille että pojille tarkoitettuihin hoitolaitoksiin sisältyy usein rakenteita, jotka alistavat tyttöjä myymään itseään. Prostituutio on instituutiona myös ”miljöö”, ympäristö, joka sisältää jotakin positiivista, merkittävää, yhdistävää, kokonaisen alakulttuurin sen piiriin kuuluville. Prostituutio saa totaalisuuden yhteisön piirteitä.

Tekijät korostavat, että prostituutiota pitää ideologisella tasolla yhteiskunnan prostituutiota edistävä kuva naisesta. Tätä kuvaa ruokkivat paitsi naiseen liittyvät rooliodotukset seksuaaliobjektina yleensä, myös erityisesti pornoteollisuuden välittämä kuva objektista, joka jo on prostituoitu tai sellainen ainakin lukijan tai näkijän mielessä.

Sutenöörilaitoksesta

Ideologisella tasolla prostituution kytkeytyy myös ”romanttinen rakkaus”. Tytöt sosiaalistetaan edelleen odottamaan ”sitä oikeaa”; naisen elämä ei muutu

elämisen arvoiseksi oman toiminnan kautta vaan rakkauden lumoavasta taikaiskusta. Tämän romantiikan kääntöpuolesta Ida Halvorsen antaa järjestyttävän kuvan. Ruotsin prostituutiokomitean sihteeri Hanna Olsson kirjoittaa¹: ”Sutenööri-suhde sisältää sellaisen naisen ja miehen välisen suhteen, jossa prinssi-unelmalta riisutaan mitä brutaalimmin naamio.” ”Naisella, joka prostituoi itseään, ei ole sutenööriä, hänellä on poikaystävä, mies. Sutenööri tästä tulee vasta sillä hetkellä, jolloin nainen tunnistaa itselleen tulevaisuutta riistetyksi. Hänellä on ’tavallinen suhde’ mieheen, ja heillä on tarkoitus rakentaa yhteistä tulevaisuutta. Hän prostituoi itseään saadakseen rahaa, jotta he voisivat aloittaa yhteisen elämän — matkustaa pois, perustaa oman liikkeen, hankkia perheen jne.”

Sutenööri ei siis välttämättä ole myyttinen hahmo, riettaan näköinen pornoluolassa istuva, pöhötynyt liituraitamies. Hän voi olla yhtä hyvin — tai pikemminkin — ”en hjemmehallik”, kotisutenööri, tavallinen mies tavallisessa kodissa. Kuitenkin meidän päähämme on iskostunut ajatus prostituutiosta vain roolipukuihin pyntäytyinä huorina Reeperbahnin punaisten lyhtyjen valossa ja muutamana selvästi tunnistettavana sutenöörinä. Ja tähän liittyy usein toistettu ajatus, ettei ”sitä ainakaan Suomessa ole” tai ”ei ainakaan niin, että kannattaisi tutkia”.

Prostituutio tutkimuskohteena

Prostituutiossa on syvimmältään kysymys monimutkaisista ja monisyisistä valtarakenteista, jotka lähtevät naisen ja miehen välisestä työnjaosta yhteiskun-

¹Olsson, Hanna: Kvinnan, kärleken och makten. 1982. Julkaisematon käsikirjoitus.

nassa ja heidän sosiaalistamisesta tehtäviin, joita omalta sukupuolelta odotetaan ja edellytetään. Nämä rakenteet ovat kasvualusta sille ideologialle, joka ylläpitää toisen sukupuolen alisteista asemaa.

Sosiaalitieteissä on tapana tutkia vähemmistöjä ja poikkeavuuksia, jotta saataisiin selville ”normaalin” rakenne ja ominaisuudet. Tässä on nähdäkseni se keskeinen teoreettinen ja metodinen merkitys, joka prostituution tutkimisella on. Prostituutiossa tulee kuorettomana ja alastomana esille sukupuolten välinen valtasuhde; sitä on siis helppo tutkia. Prostituutiossa ilmenee kärjistyneenä sama struktuuri, jonka kohtaamme tavallisessa perheessä, työelämässä, tutkijanuralla, hallinnon portailla, kulttuurissa ja viihteenä ja joka on pohjana sille, että kipeät alistamisen ja riippuvuuden suhteet luodaan sukupolvea toiseen yhä uudelleen.

Tutkimisen käytännön vaikeuksia

Finstad, Fougner ja Holter ovat esittäneet perustellun jatkotutkimussuunnitelman. Teoreettinen pohdinta on ituvaiheessa, metodit kehitteillä. Heidän mielestään on paljon aineistoa jäänyt hämärään. Miten prostituutio ja pornoteollisuus kytkeytyvät toisiinsa, mitä kätkeytyy sanomalehtien henkilökohtaista-ilmoituksiin, mikä on hyvin polarisoituneen prostituution toinen ääripää, liike-elämään kytkeytyvä, suojattu ”luxus-tyttö”-kauppa? Mikä merkitys on välittäjillä? Ja niukimmiksi ovat jääneet tiedot asiakkaista ja sutenöörilaitoksesta. Tutkijat korostavat, että jälleen kerran on prostituution tutkimuksessa törmätty siihen, että aineistoa saa vain toiminnan toisesta osapuolesta, naisesta.

Tekijät ilmoittavat kuuluvansa

prostituution vastustajiin. Heidän mukaansa prostituutiosta ei ole kysymys jostakin ylihistoriallisesta, alati olleesta ja alati olevasta ilmiöstä, vaan yhteiskunnallisesta ongelmasta, joka on voitettavissa. He esittävät kirjassaan toimenpiteitä kahdella tasolla: sekä prostituutiomiljöössä että yhteiskunnassa yleensä.

Koska nämä ehdotukset ovat hyvin konkreettisia, ne ovat saaneet aikaan valtavan julkisen keskustelun. Prostituution puolustajat poliittisen kentän oikeasta laidasta vasempaan ovat löytäneet toisensa, ja heidän riveihinsä ovat liittyneet myös sosiaaliviranomaiset, jotka ovat yksiselitteisesti sanoneet EI prostituutiitutkimukselle. Tämä ilmiö muistuttaa sitä kuoroa, joka oli meillä vaatimassa prostituution laillistamista vielä vajaa vuosikymmen sitten.

Entä Suomessa? Oltaisiinko meillä valmiita aloittamaan prostituution tutkiminen Ruotsin ja Norjan kokemusten pohjalta? Kirjoja ja tutkimusraporttia voi suositella jokaiselle, joka on kiinnostunut tai epäilevä.

Lopuksi: Naista käsittelevässä tutkimuksessa on usein tuotu esille tasa-arvon näkökulma lähtökohtana ja tutkimusintressinä. Sama ideologia on kaiketi ollut kasvualustana myös prostituution laillistamistavoitteissa. Kuitenkin, kun prostituutiota tarkastelee seksuaaliteetin ja vallan näkökulmasta, sellaisena ilmiönä kuin sen tuovat esille Liv Finstad, Hanna Olsson ja Ida Halvorsen, tasa-arvon vaatimus asettuu oikeisiin yhteyksiinsä ja katoaa sinne, mistä se on tullutkin.

Marja-Liisa Honkasalo

Moderni klassikko

Sheridan, Alan: Michel Foucault. The will to truth. Tavistock Publications 1980, 243 sivua

Michel Foucault'n teksteihin viitataan nykyään jo Suomessaakin. Ranskassa ja muualla sivistyneessä maailmassa Foucault on ollut "pakollinen" jo 1960-luvulta lähtien. Suomalaiset ovat muutenkin välttyneet varsin hyvin "suurilta" ranskalaisilta filosofeilta (Bourdieu, Baudrillard). Suomennoksena on tähän mennessä saatu vain Foucault'n Tarkkailla ja rangaista (Surveiller et Punir).

Alan Sheridan (joka on kääntänyt Foucault'n teoksista englanniksi viisi) on ottanut tehtäväkseen tarjota oppaan Foucault'n ajatusmaailmaan. Sheridan kysyy ja etsii järjestystä Foucault'n papereihin huolimatta siitä, että Foucault on itse huomauttanut: "Älä kysy, kuka minä olen, äläkä pyydä minua pysymään samanlaisena. Jättäkää byrokraattiemme ja poliisin huoleksi tarkastaa, ovatko paperimme kunnossa."

Foucault suoritti tutkinnot filosofiasta ja psykologiasta vuonna 1952. Vuonna 1954 hän julkaisi kirjan psykopatologiasta (*Maladie mentale et personnalité*). Siinä teoksessa hän ensimmäisen kerran pyrki sijoittamaan mielisairauden teeman sosiaaliseen ja historialliseen yhteyteensä. Kirjan kirjoitettuaan Foucault kiersi seuraavien vuosien aikana opettamassa Upsalassa, Varsovassa ja Hampurissa.

Foucault'n kirja *Folie et déraison: Histoire de la folie à l'âge classique* julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1961 (käännetty mm. englanniksi ja norjaksi).

Psykiatria on Foucault'n mukaan järjen tyranniaa hulluutta kohtaan. Kuinka ylipäänsä voidaan hulluudesta puhua järjen kielellä? Hän kieltäytyy näkemästä hulluutta vakiona, muuttumattomana todellisuutena. Hulluus ei ole fakta vaan tuomio. Foucault lainaa teoksensa alkusanoissa Pascalia: "Ihmiset ovat niin välttämättä hulluja, että se, ettei ole hullu, johtaa toiseen hulluuden muotoon." Hulluutta luonnehti une absence d'oeuvre, tuottamaton joutilaisuus. Sen vuoksi hulluja ei pistetty laitoksiin heidän hulluutensa vuoksi vaan siksi, että he olivat tarpeettomia. Sheridanin tulkinnan mukaan laitokseen sijoittamalla yksinkertaisesti eliminoitiin ne sosiaaliset ryhmät, jotka nykyisin jaamme vankiloiden, psykiatristen sairaaloiden ja psykoanalyytikoiden sohvien kesken.

Sheridanin mukaan 50-luvun lopulla ja 60-luvun alussa Ranskan intellektuellien parissa oli voimakasta pakoa historiasta, mikä oli seurausta poliittisten illuusioiden romahtamisesta. Tämän ajanjakson hahmoja olivat Lévi-Strauss ja Lacan. Foucault'n kanta oli toinen. Hänen mukaansa silloinen filosofia ja psykologia eivät löytäneet totuutta, koska niihin oli historia sisäänrakennettuna. Oli palattava historiaan, etsittävä Todellista Historiaa, kuten Nietzsche sitä nimitti.

Foucault'n filosofinen etsintä johdatti hänet psykologian pariin, tieteeseen ihmismielestä, mikä edelleen johdatti hänet tutkimaan hulluutta, mielen rajoja. Tämä taas vei Foucault'n pohtimaan järkeä, tahtoa tietoon ja totuuteen. *Histoire de la folie* on länsimaisen Järjen, Tiedon ja Totuuden synnyn historiaa. Sheridanin mukaan harvat kiinnittivät kirjan julkaisemisen alkuaikoina huomiota teoksen tähän puoleen. Yhdysvaltalaiset Ro-